

„Megjelentek a politikai szereplők”

Szegedi Péter szociológus, sporttörténész a régi magyar foci gazdasági háttéréről

A magyar futball hőskorában sokszor olyan sikeres nagyvállalkozók álltak a klubok mögött, akiknek passzió volt a jó foci finanszírozása. Már ameddig hagyták nekik.

Magyar Narancs: Magyarországon először 1926/27-ben rendeztek profi labdarúgó-bajnokságot, addig évtizedeken át hivatalosan amatőr szinten űzték a focit. Mi állt ennek a fordulatnak a háttérében?

Szegedi Péter: A profizmus bevezetése gyakorlatilag egy jogi aktus volt, az idevezető folyamat azonban jóformán a labdarúgás megjelenésétől elkezdődött. Nehezen lehetett betartani a klasszikus amatőrizmus szabályait, amelyek szerint egy sportoló semmiféle juttatást nem kaphat az egyesületétől, sőt, az eredeti angol amatőr szabályok szerint mindenféle költségét, beleértve a felszerelését is neki magának kell állnia. E szabályok áthágása azzal kezdődik, amikor a klubvezetők kisebb-nagyobb ajándékokat adnak a játékosoknak, aztán elkezdnek vacsorát fizetni nekik, villamosjegyet, fürdőjegyet adni, később már térítést is a kieső munkabér után. Mindez a visszaélések melegágya lett, pláne, amikor gazdaságilag nehéz helyzetbe került az ország és vele a budapesti labdarúgás. El lehetett „szipkázni” egy játékost egy neki felajánlott kedvező állásért cserébe, az amatőr világban ugyanis nincsenek átigazolási pénzek. Intő jel volt, hogy a húszas években megjelent a bundázás: az 1924/25-ös másodosztályú bajnokság eredményét például gyökeresen átírta az akkori, több klubot érintő bundabotrány. Hatalmas lökést adott a professzionális bajnokság bevezetésének, hogy elkezdtek külföldre csábítani a jobb focistákat. Jellemző, hogy a Makkabi Brűnn/Makabi Brno egymaga több mint 40 budapesti labdarúgót igazolt néhány év alatt, az 1925/1926-os olasz első osztályú bajnokságban pedig már 34 magyar játszott.

Fotó: Sióréti Gábor

Ráadásul több külföldi országban, így 1924-ben Ausztriában, 1925-ben Csehszlovákiában bevezették a profizmust, a bécsi profik pedig igen aktívak voltak a magyar „játékospiacón”. Ezek a tényezők elkerülhetetlenné tették, hogy itt is bevezessék hivatalosan a profizmust, amely bár gyakorlatilag addig is létezett, de nem volt törvényes, s a korrupt rendszert átláthatóvá kellett tenni. Innentől fizetést is kaphattak a játékosok hivatalosan, és fizethettek a klubok az átigazolásokért.

MN: A bajnokságot addig uraló nagy klubok, az FTC, az MTK mennyire álltak a kezdeményezés mögé?

SZP: Nagy bevételei azoknak a kluboknak voltak, amelyek saját pályával is rendelkeztek. Három ilyen egyesület volt: az MTK, a Fradi és az Újpest. Ezek egyértelműen a profizmus támogatói voltak. Korábban az állam még nem támogatta a profizmusra való átállást, ám ekkorra ez is megváltozott. Hiába állt az amatőrizmus pártján a magyar állam, következett az 1924-es párizsi olimpián egy nagyon csúfos lebdőgés: a hivatalosan amatőrökből álló válogatott a torna esélyeseként utazott ki, de a második körben kiestek. Utólag derült ki, hogy a játékosok már az öltözőben is a pénzről beszélgettek, és emiatt teljesen máshol járt az eszük.

MN: Milyen volt az új profi klubok tulajdonosi háttére?

SZP: A nagy klubok részvénytársaságot akartak létrehozni, azután kiderült, hogy ennek jelentősebb anyagi vonzata lenne. A kisebb klubok eleve mind szervezetként alakultak volna meg, végül szinte valamennyi profi egyesület gazdasági szervezetként jött létre – tudtommal az Újpest volt az egyetlen kivétel. Megjegyzem, korábban is működtek már részvénytársaságok a magyar futballban: ezek működtették a nagy klubok pályáit. A profi klubokat gazdaságilag erős emberek irányították: az MTK-nál Brüll Alfréd, a Fradinál Gschwindt

Ernö szeszgyáros, az Újpesten pedig az ottani nagyiparosok és az Egyesült Izzó élén álló Aschner Lipót. Közben megmaradtak az amatőr egyesületek, amelyek a profik „anyaegyesületeiként” működtek tovább.

MN: Ezek sokszor más nevet is kaptak: így lett az FTC-ből Ferencváros, az MTK-ból Hungária, az UTE-ből Újpest...

SZP: És az amatőr együttesek játékosait igazolták le a profik. Tehát az MTK amatőr játékosait átigazolta a profi Hungária. Volt persze,

aki külföldről tért haza, mint Hirzer Ferenc, a korszak vándormadara, aki 1926-ban még bajnok és gólkirály volt a Juventusnál, de ekkor az olasz bajnokságban korlátozták a külföldiek számát.

MN: Alighogy létrejött a magyar profiligá, a régió legerősebb – osztrák, csehszlovák, kezdetben jugoszláv, majd olasz – bajnokságaival összefogva elindították a kor nemzetek feletti szuperligáját, a Közép-európai Kupát (KK). Akkor mi motiválta ebben a nemzeti szövetségeket és az egyesületeket?

SZP: Magyarországon a futball azért alapvetően tökehiányos sportág volt: az I. világháború előtt még valószínűleg elég szép összeget tudtak realizálni a klubok a jegybevételekből, de 1919 után tényleg nagyon szegény ország lettünk Európában. Nem véletlen, hogy a magyar klubok már 1914 előtt is rendszeresen fogadtak külföldi csapatokat, a húsvéti, pünkösdi nemzetközi tornák meccseire özönlöttek a nézők. A világháború után megfordult a helyzet, a magyar klubok kezdték járni a világot. A leggyakoribb ellenfelek korábban is közép-európaiak voltak, csehek, osztrákok, később olaszok. Azt alapvetően a jelentős jegybevétel iránti vágy motiválta, hogy 1927-ben két nemzetközi tornát is indítottak: a Közép-európai Kupát a legjobb klubcsapatoknak és az Európa-kupát a régió válogatottjainak.

MN: A második évben, 1928-ban a Ferencváros rögtön elhódította a KK-t, majd utána még többször is megnyerték a sorozatot magyar klubcsapatok. Akkoriban nem volt a manapság tapasztalhatóhoz hasonló tiltakozás, hogy egy konkurens sorozat kiüresíti vagy szétveri a nemzeti bajnokságokat?

SZP: Azért ez jóval kisebb volumenű torna volt: nézzük meg, hány mérkőzést játszik most egy klub, amíg eljut a Bajnokok Ligája fináléjáig – a KK nyolc csapattal indult oda-vissza vágó alapon, a döntőig mindössze hat meccset kellett vívni. Közben maximalizálni lehetett a jegybevételt, a sorozat intézményesítette az addig is meglévő sportkapcsolatokat, ráadásul hozott valami tétet, ami korábban hiányzott a barátságos meccsek mögül.

FTC-MTK-MÉRKŐZÉS AZ ÜLLŐI ÚTON, 1913

ASCHNER LIPÓT,
AZ ÚJPEST ELNÖKE

BRÜLL ALFRÉD,
AZ MTK
ÉS A HUNGÁRIA
ELNÖKE

MN: A jegybevétel volt a fő bevételi forrása a kluboknak?

SZP: Nem tudok arról, hogy komolyabb összesítések maradtak volna fenn a nagyobb klubok bevételeiről és kiadásairól. Az biztos, hogy ahol volt saját pálya, ott a bevételek jelentős része ebből is származott. De nem véletlen, hogy a húszas évek végétől, ahogy beütött a nagy gazdasági válság, egyre többet túráztak a csapatok a világban. Például az MTK vagy a Fradi az első világháború előtti években átlagosan mintegy 20 bajnoki és 12–13 nemzetközi – jórészt Budapesten rendezett – mérkőzést játszott szezononként. 1930 után 22 bajnoki találkozóra már 30 nemzetközi találkozó jutott, és ezek 90 százalékát külföldön rendezték. Közben Brüll Alfréd jelentős összeget áldozott a Hungáriára a magánvagyonából, Gschwindt Ernő pedig 1932-es nekrológja szerint néhány év alatt negyedmillió pengővel segítette a Fradit.

MN: Ez abban az időben óriási összeg volt...

SZP: Itt a nagy klubokról volt szó, kis klubok esetén még komplikáltabb volt a helyzet: óriási volt a szakadék anyagiakban is a három nagy csapat és a többi kis egyesület között. Érdekes módon a vidéki csapatok még jobb helyzetben voltak: ott lokálpatrióta helyi vállalkozók közül könnyebb volt mecénásokat találni, a nézőszám is sok esetben magasabb volt: Szegeden, Szombathelyen, Miskolcon, Debrecenben viszonylag sokan jártak meccs-

re. A kisebb fővárosi klubok bevétele viszont egészen siralmas volt. Nem véletlen, hogy amikor bevezették a profizmust, maximalták a játékosok jövedelmét: ez legfeljebb heti 60 pengő lehetett, a győzelmi prémium pedig 40, ám ezt is csak nagy klubok tudták megadni a játékosainak. Persze akadtak, akik máshogy is segítették a játékosokat, például az újpesti labdarúgók az Egyesült Izzó alkalmazottai voltak, a profi illetményük mellé még fizetést is húztak a cégtől.

MN: Mi motiválta a sikeres nagyvállalkozókat, menedzsereket, amikor egy-egy népszerű futballklub mögé álltak?

SZP: Az egyik legkézenfekvőbb ok az volt, hogy megtehették, és rajongtak a sportágért, imádták az egyesületüket. Vidéken egyértelműen működött a lokálpatriotizmus: Szegeden Holtzer Tivadar volt a Szegedi Atlétikai Klub és annak futballszakosztálya egyik fő támogatója. Zsidó származású kereskedő volt, aki Ferenc Józseftől nemesi címet kapott, és mivel bástyai volt az előneve, 1926-ban a szegedi profi fociklub is a Bástya FC nevet választotta. Aschner Lipót Egyesült Izzó-vezérigazgató esetében határozott szempont volt, hogy a vállalatot összekösse az újpesti futballklubbal, ami, a közös szurkolással együtt, erősebb kohéziót teremt a gyárban, sőt, ha sikerebb lesz a csapat, akkor jobb kedvvel is dolgoznak az alkalmazottak – ezt ő nyilatkozataiban is hangoztatta. Ráadásul a foci révén kapcsolatokat lehet teremteni: a mecénás találkozik a helyi polgármesterrel és egyéb potentátókkal. A mecénatúra tehát kapcsolati tőkévé konvertálható, ráadásul presztízs, tekintélyt is kölcsönöz a mecénásnak.

MN: Mennyire beszélhetünk a korban játékospiacról?

SZP: A profizmus bevezetésének egyik fontos hajtóereje volt, hogy ne lehessen ingyen elcsábítani a játékosokat. Ebből a szempontból egyértelműen külön kell választani a nagyobb és a kisebb klubokat. Ha megnézzük, a Fradiból, az MTK-ból és az Újpestből már a profizmus bevezetése előtt sem tudtak elvinni komolyabb futballistákat – sem magyar, sem külföldi klubok. A harmincas években egy kiváló focista átigazolási díja 10–15 ezer pengő lehetett. Gondoljunk csak bele, mennyi lehetett egy 40 ezer nézőt vonzó Fradi–Újpest rangadó bevétel – ahhoz képest ez nem volt jelentős összeg, viszont egy kis klubnak ez hatalmas bevételt jelenthetett, nem véletlen, hogy azok a külföldi tûrák mellett sok esetben a jobb játékosai eladásából éltek.

MN: Híres eset volt, amikor 1934-ben a válogatott, később vb-ezüstérmes jobbösszekötő Vincze Jenőt eladta a Bocskai az Újpestnek.

SZP: A debreceniek 1934 tavaszán, első vidékiként értek el bajnoki dobogós helyezést, de eladósodtak. Vinczét sajtóhírek szerint 12 ezer pengőért engedték át az Újpestnek, míg ugyanekkor a kapusukat, Alberti Gyulát a Real Madridnak adták el. Egyszerűen nem volt más választásuk, de legalább nem szűnt meg a klub.

MN: Igaz, hogy a gazdasági válság alatt majdnem csődbe is ment a profiligá?

SZP: A válság több szinten is hatott: a mecénásoknak kevesebb lett a pénzük, csökkeneni kellett a jegyárakat és csökkent a mérkőzések látogatottsága is. És mivel világválságról volt szó, még a külföldi mérkőzéseken sem tudtak annyit keresni. A nagyok ezt még úgy-ahogy átvészelték, de a kisebbek közül több meg is szűnt. Olyan nagy múltú csapatok is, mint mondjuk a szombathelyi Sabaria. De ezt is túlélte a tisztán profiligá – igaz, de nem sokáig. 1935-től bevezették a nemzeti bajnokságot (ettől kezdve van NB I.), és a továbbiakban amatőr egyesületek is játszhattak az első osztályban.

MN: Igaz, hogy a harmincas évek végétől egyre dominánsabb szerepet játszottak a nehézipari, sőt hadigazdasági háttérű csapatok?

SZP: Az amatőrök mellett érkeztek az első osztályba a részben állami, részben magánkézben lévő, több ezer embert foglalkoztató, a hadigazdaságból profitáló nagyvállalatok csapatai. Ekkor futott fel a háború alatt két bajnokságot is nyerő csepeli Weiss Manfréd FC. De mellettük feljött a Gamma vagy a Lampart is. Ezzel együtt a harmincas évek közepétől teljesen átrendeződött a futballtérkép. Az

1933/34-es profiligából mindössze három csapat, a Fradi, az Újpest és a Kispest maradt az 1943/44-es bajnokságra.

MN: Mennyire cserélődött ki a klubok vezetése a Gidófalvy-korszakban, a magyar futball árszállása következtében?

SZP: Az 1938-as első zsidótörvény nyomán először is a sportot felügyelő Országos Testnevelési Tanácsot alakították át, majd 1939 júniusában, már a második zsidótörvény elfogadását követően Gidófalvy Pál személyében hatósági biztost neveztek ki a magyar labdarúgás élére. Pikáns, hogy Gidófalvy Usetty Bélát váltotta a labdarúgó-szövetség élén, aki nemcsak az MLSZ, hanem a Fradi elnöke is volt, ráadásul kormányparti parlamenti képviselő. Gidófalvy fő feladata a magyar futball árszállása volt, ennek kapcsán több klub élén is történtek részben önkéntes, részben kikényszerített változások, így a III. kerület vagy a Kispest vezetősége is átalakult, új, „keresztény” vezetőségi tagok érkeztek. A harmadik zsidótörvény értelmében zsidók nem lehettek a klubok vezetőségi tagjai, és nem is járhattak el a klubok ügyében. Ez különösen súlyosan érintette az Újpestet, amelynek vezetéséből ki kellett tenni a később, 1944-ben meggyilkolt Langfelder Ferencet. Az MTK profi csapata, a Hungária önmaga mondta ki a feloszlását, a hagyomány szerint Brüll nem volt hajlandó „árszállítani” a klubvezetést, de később kényszerből maga az MTK is megszűnt, őket egyértelműen felszámolták. 1942-ben már nem is csak Gidófalvy túlteljesítő buzgalma játszott: ekkor a kluboknak már igazolniuk kellett, hogy nincsenek zsidó tagjaik, amit az MTK nem tett meg.

MN: A negyvenes évekre a revízió nyomán a visszacsatolt területekről számos csapat került be az NB I.-be, sőt az 1943/44-es idényt egyenesen a Nagyvárad AC nyerte, az első nem budapesti vagy főváros környéki csapatként.

SZP: Nagyot változott a világ: 1940 áprilisában a Fradi a Hungária körúton játszott rangadót a zsidó klubként azonosított Hungáriával, 1943 júniusában pedig Újvidéken meccselt a Hitler Adolf-sporttelepen... Másrészt a vidék és a főváros viszonya komplexebb volt. Már korábban is zajlott játékosmozgás az anyaország és az elcsatolt régiók között. A húszas évek elején, amikor nagyon rossz volt itthon a gazdasági helyzet, sok esetben határon túli magyar csapatok szípként el játékosokat akár budapesti egyesületekből. Amikor bevezették a profizmust, akkor fordult a kocka, és több játékos

érkezett, főleg Romániából. A második bécsi döntés után Dél-Erdélyből, a Bánságból indult meg játékosvándorlás, másrészt a bajnokságban is megjelentek a határon túli klubok. Az utolsó teljes háborús bajnokságot pedig nem csak hogy a Nagyvárad nyerte, de az első hatban ott volt a Kolozsvár és az Újvidék is.

MN: A háború után, a koalíciós időkben mennyire állt helyre a foci korábbi tulajdonosi, üzleti háttere?

SZP: Hivatalosan már 1944-ben megszűntették a profi labdarúgást Magyarországon. Ráadásul 1945 után olyan pénzühiány volt, ami nem volt mérhető még a húszas évek futballszegénységéhez sem. Éppen emiatt példátlan, illetve csak a húszas évek elejéhez mérhető játékosinvázió indul meg, és nem is csak nyugatra, de a környező országokba is. Igazából esély sem volt a profi futball feltámasztására, ezzel szemben megjelentek a politikai szereplők a futball körül, a sport irányítói között. Nemcsak a kommunisták, de még a kisgazdák is aktivizálódtak. Tettek is be némi pénzt a fociba, de messze nem volt elég ahhoz, hogy itthon tartsanak neves játékosokat. Ekkor került külföldre a későbbi olasz gólkirály Nyers István, Kubala László (utóbb a Barcelona sztárja), de külföldön folytatta a két Sárosi, Zsengellér, sőt még Lóránt Gyula, az aranycsapat későbbi középhátvédje is eltöltött két szezon Romániában.

MN: Azután 1949/50-ben felszámolták, államosították az autonóm magyar klubfutballt.

SZP: 1949-től egyértelműen szovjet minta alapján hozták létre a bázisalapú sportszervezést. És ez nemcsak a labdarúgást érintette, hanem az egész sportéletet. Alapvetően minisztériumok, illetve szakszervezetek alá sorolták a sportegyesületeket is, ahol a futball csupán egy szakosztály. Ezek szervezete és elnevezése is országosan egységes lett: például a Belügyminisztérium csapatait mindenhol Dózsának hívták, ehhez átvették a kelet-európai Dinamo csapatok jellegzetes D betűjét. Megannyi Honvéd és Spartacus nevű csapat jött létre, míg a vasutas klubok a Lokomotív, a közlekedési csapatok az Előre nevet kapták. A klubszínek is megváltoztak: ugyan a Budapesti Dózsává avanzsáló Újpest (elvégre a sportélet államosítása egybeesett Nagy-Budapest létrehozásával) maradhatott lila-fehér, de az ÉDOSZ, majd Kinizsi néven szereplő Fradi piros-fehér lett, akár csak a Textiles, Bástyá, majd Vörös Lobogó néven pályára lépő MTK.

Barotányi Zoltán

magyarnarancs.hu/mikrofilm

A NARANCS ONLINE FILMAJÁNLÓJA

MAGYARNARANCS